

ورزش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

محسن بهمنی^۱

رضا صابونچی^۲

مهدی شریعتی فیض آبادی^۳

 10.22034/SSYS.2022.2197.2570

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۲۷

تاریخ پذیرش

مقاله: ۱۴۰۱/۲/۲۵

کارکردهای ورزش در هزاره جدید سبب شده تا نگرش دولت‌ها به این پدیده نوین به‌عنوان ابزاری موثر در تسهیل و تسریع اهداف سیاسی-اقتصادی تقویت گردد. در میان مفاهیم مختلف مرتبط با ورزش، امنیت ملی را می‌توان یکی از مهمترین آنها دانست. هدف از پژوهش حاضر، بررسی جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بود. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع کیفی بود. نمونه مطالعاتی برابر با جامعه آماری و برابر با ۱۳ متخصص حوزه علوم ورزشی و علوم سیاسی آشنا به مسائل امنیتی بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی و دو دور تکنیک دلفی به اشباع نظری رسید.

یافته‌های پژوهش نشان داد ۴۱ مفهوم مرتبط با ورزش در تقویت ابعاد پنج گانه نظریه امنیتی کپنهاگ کارساز هستند. از میان مفاهیم مرتبط با امنیت زیست محیطی، تدوین و التزام به رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی (۴/۸۸) مهمترین مفهوم، در بین مفاهیم امنیت اقتصادی، افزایش گردشگری ورزشی (۴/۸۰) و افزایش قدرت نرم (۴/۹۱) در بین ابعاد امنیت سیاسی، بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹) مهمترین بعد امنیت نظامی و در نهایت بروز استعدادها و اجتماعات (۴/۸۵) مهمترین مفهوم بعد امنیت اجتماعی در ترسیم جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی بود. از یک سو با توجه به پرمخاطب و جذاب بودن ورزش و از سوی دیگر با عنایت به چالش‌های مختلف امنیتی-ورزشی ایران از جمله تحریم‌های اقتصادی، حضور رژیم صهیونیستی در ورزش بین‌الملل، حضور زنان در ورزشگاه‌ها و پناهندگی ورزشکاران، ورزش می‌تواند

^۱ دانشجوی دکتری، گروه مدیریت ورزشی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران

^۲ دانشیار، گروه مدیریت ورزشی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Saboonchi.reza@yahoo.com

^۳ استادیار، گروه تربیت‌بدنی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، تهران، ایران

به عنوان شمشیری دولبه نقشی پر رنگ در تقویت یا تضعیف امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته باشد.
واژگان کلیدی: تهدید نرم، قدرت و ورزش.

مقدمه

مفهوم امنیت ملی، پرکاربردترین مفهوم در مطالعات امنیت است که از اضافه شدن واژه «ملی» به امنیت تشکیل شده است (بختیاری و صالح‌نیا، ۱۳۹۷). در واقع امنیت ملی شامل «تعقیب روانی و مادی ایمنی» است و اصولاً جزو مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (قربان‌پور و قربان‌پور، ۱۳۹۷). تحولات نوظهور امروزی چالش‌های امنیتی جدیدی را نیز بوجود آورده است (بهرامی و عراقچی، ۱۳۹۶). همسو با این تغییرات بنیادی، امنیت کشورها نیز دستخوش تحول شده است. این تغییر به حدی اساسی است که گاه ادعا می‌شود به لحاظ ظهور بازیگران غیرملی در قالب نهادهای سیاسی و غیرسیاسی، ملی و فروملی امنیت بخش‌های مختلف یک کشور با چالش‌های گوناگونی روبه‌رو می‌شوند (مبینی، یزدانی و امیدی، ۱۳۹۷). تهدید امنیت ملی، تهدیدی است که کیفیت زندگی را برای اتباع کشور کاهش و ارزش‌های کسب‌شده و معنای ذهنی را مورد تهدید قرار می‌دهد (مقدم فر، ۱۳۹۸). ورزش به عنوان یکی از بازیگران غیرسیاسی ایجاد و تقویت امنیت، نقش بسزایی در توسعه اهداف سیاسی - امنیتی کشورها دارد. ورزش به واسطه ماهیت میان‌رشته‌ای و خاصیت همه‌گیرسند آن در تمامی ابعاد این نظریه نقشی کلیدی دارد. صرف نظر از ابعاد بهداشتی، اقتصادی، اجتماعی، سرگرمی و تفریحی ورزش و مسابقات ورزشی دارای نتایج سیاسی است که روابط دولت‌ها و گروه‌های سیاسی اجتماعی را تحت الشعاع قرار می‌دهد و با مفاهیمی چون: قدرت ملی، رقابت، همگرایی، واگرایی، ستیز و منازعه، ناسیونالیسم و ملیگرایی، اتحاد و وحدت ملی و نظایر آن پیوند می‌خورد و بر نگرش و رفتار دولت‌ها و ملت‌ها نسبت به یکدیگر تاثیر می‌گذراند (اسکو و شجاعی، ۱۳۹۴). جکسون و همکاران^۱ (۱۹۹۸) نگرش دولت‌ها به ورزش را از حمایت فعالانه تا نادیده گرفتن آنها در نوسان می‌داند. از دید علی‌دوست قهفرخی و همکاران (۱۳۹۲) دولت‌ها به صورت کلی به شش دلیل زیر وارد ورزش می‌شوند:

- تشویق جوانان به مشارکت در فعالیت‌های ارزشمند اجتماعی؛
- ارتقای سلامت جامعه؛
- بهبود وضعیت آموزش، رشد شخصی و گسترش مشارکت عمومی؛
- گسترش و تعمیم آداب اجتماعی و فرهنگی در عرصه عمومی؛

^۱ Jackson et al.

- کسب اعتبار ملی و بین‌المللی؛
- ایجاد تعامل بین مردم و دولت.

بحث ورزش و امنیت در مطالعات پژوهش‌گران مختلف دارای دو بعد متفاوت است؛ نخست بسیاری از پژوهشگران به بررسی مسائل پیرامون امنیت به‌ویژه امنیت رویدادهای ورزشی پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به هولیهان و جیولیانونتی^۱ (۲۰۱۲) اشاره کرد که در مقاله‌ای با بررسی سیاست بازی‌های المپیک لندن ۲۰۱۲ و به‌طور خاص بحث امنیت این مسابقات معتقدند موضوع تامین امنیت در ابر رویدادهای ورزشی به یکی از پرهزینه‌ترین مسائل این مسابقات تبدیل شده تا جایی که این هزینه در بازی‌های المپیک ۱۹۹۶ آتلانتا تنها ۱۰۸ میلیون دلار و در المپیک ۲۰۱۲ با افزایش حدوداً ۱۸ برابری به رقم خیره‌کننده ۱/۹۹ میلیارد دلار رسید. در پژوهشی دیگر کشمور و سللند^۲ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای به بررسی حادثه ۱۳ نوامبر سال ۲۰۱۵ و ورزشگاه استادیوفرانس در زمان بازی فرانسه و آلمان پرداختند و معتقدند تروریسم بزرگترین خطر برای پرتعدادترین رشته ورزشی دنیاست. در بعد ثانویه ورزش به عنوان مفهومی امنیت‌ساز در عرصه ملی و بین‌المللی مطرح که تاکنون کمتر پژوهشی در این حوزه صورت گرفته است. در این میان، نظریه‌ها و مکاتب مختلف و متعددی به بحث نرم امنیت ملی پرداخته‌اند. مکتب کپنهاگ به عنوان مفهومی کانونی از "تهدید وجودی" برای بررسی‌های امنیتی استفاده می‌نماید (مقدم‌فر، ۱۳۹۸). این مفهوم ناظر بر تهدیداتی است که موجودیت موضوع مورد نظر را به مخاطره می‌اندازد و آن را با خطر اضمحلال، تخریب یا آسیب جدی روبه‌رو می‌کند (نیکو و سویلمی، ۱۳۹۶). این مکتب دارای ۵ بعد است (نیکو و سویلمی، ۱۳۹۶):

الف) نظامی: موجودیت مورد تهدید در این بعد اغلب دولت است. دایره توانمندی بیشتر نظامی و در حفاظت از تهدیدات نظامی داخلی و خارجی حکومت‌هاست. ورزش در خلال دوران جنگ سرد به‌عنوان اهرمی در دست کشورها به منظور نمایش برتری و تمایز مطرح بود. ورزش تا حدی در عرصه تقابل کشورها مهم بود که گریکس و لی (۲۰۱۳) المپیک را «جانشینی برای جنگ»^۳ می‌دانستند. از سوی دیگر، رویدادهای ورزشی بزرگ مانند پیروزی تیم ملی هاکی روی یخ ایالات متحده بر شوروی سابق در ۱۹۸۰ باعث شد تا سرمربی این تیم نشان ملی را از رئیس جمهور وقت امریکایی‌ها دریافت کند (شریعتی، ۱۳۹۴). «جنگ فوتبال» نمونه دیگری است که از تقابل میان فوتبال‌بست‌های دو کشور السالوادور و هندوراس برآمده که آغازگر جنگ میان این دو کشور پس از مسابقه میان تیم‌های فوتبال آنها در مقدماتی جام جهانی ۱۹۷۰ بود. «خون درآب» تعبیری است که از تقابل ورزشکاران شوروی و مجارستان در رشته واترپلو در المپیک ۱۹۵۶

¹ Houlihan & Giulionatti

² Cashmore & Cleland

³ Alternative to War

ملبورن یاد می‌شود که به دنبال آن خصومت‌ها و دشمنی میان مردمان دو کشور افزایش یافت (واراناسی، ۲۰۱۷). عراق به عنوان نمونه‌ای دیگر، کشوری که شدیدترین اختلافات قومی و مذهبی را طی دهه اول و دوم قرن جدید تجربه کرده است از ورزش به عنوان اهرمی در راستای کاهش اثرات تخریبی جنگ استفاده کرده است. این کشور با کسب مقام چهارم فوتبال المپیک ۲۰۰۴ آتن، حضور در جام کنفدراسیون‌ها در سال ۲۰۰۹ و قهرمانی جام ملت‌های آسیا در سال ۲۰۰۷ توانست بسیاری از اثرات زیستی و روانی جنگ را بر مردمان خود کاهش دهد (هلمت و همکاران، ۱۳۹۴). در عصر جدید قرار گرفتن چینی‌ها در صدر رتبه بندی کشورهای حاضر در بازی‌های المپیک ۲۰۰۸ و بالاتر از کشورهای امریکا، روسیه و بریتانیا خود دلیل دیگری بر حس غرور نمایندگان این کشور در اجلاس اکسپو ۲۰۱۰ بود. یک هفته پس از حادثه سپتامبر سیاه (کشته شدن ورزشکاران اسرائیلی توسط گروهک فلسطینی) در جریان بازی‌های المپیک ۱۹۷۲ مونیخ، سخنگوی این گروهک در متنی اینچنین نوشت (خبیری و شریعتی، ۱۳۹۴):

«یک بمب در کاخ سفید، یک مین در واتیکان، مرگ مائو تسه تانگ^۱، زلزله در پاریس و غیره هیچ کدام نمی‌توانست به اندازه آنچه در المپیک مونیخ اتفاق افتاد، مردم جهان را بیدار نماید».

در میان محدود پژوهش‌های انجام شده این حوزه می‌توان به پژوهش دمیترو و همکاران^۲ (۲۰۲۰) اشاره نمود که به بررسی اثرات ورزش‌های تیمی بر آمادگی جسمانی نیروهای تامین‌کننده امنیت ملی پرداختند و با بررسی سه رشته شنا، ژیمناستیک و بسکتبال معتقدند بسکتبال بیشترین تاثیر را بر آمادگی جسمانی نظامیان اکرائینی داشته است. اخریمنکو و همکاران^۳ (۲۰۲۱) نیز با بررسی تاثیرات ورزش بر سلامت روحی جسمی نیروهای نظامی اکرائینی نشان دادند که کلاس‌های کراسفیت نقش بسزایی در سلامت قلب-عروق و سیستم عضلانی و تنفسی نظامیان دارد.

ب) سیاسی: تهدیدها علیه حاکمیت و ایدئولوژی دولت تعریف می‌شود؛ در واقع هرآنچه در شناسایی، مشروعیت یا اقتدار حاکمیت دولت لطمه وارد نماید. در میان ابعاد و کارکردهای نظامی ورزش، ورزش سیاسی را می‌توان «راز سرگشاده»^۴ ورزش جهان امروز دانست؛ گاهی پذیرش ورزش یک کشور توسط دیگر کشورها و یا برخی سازمان‌ها نشانه آشکاری بر استقلال سیاسی یک کشور/رژیم سیاسی تلقی می‌شود و می‌تواند به صورت مقدمه‌ای بر پذیرش سیاسی و حقوق آن کشور به صورت رسمی باشد؛ مانند آنچه در ۱۹۷۱ در قالب دیپلماسی پینگ پنگ روی داد و موجبات آغاز روابط دیپلماتیک سیاسی میان دو

¹ Mao Tse Tung

² Dmytro et al.

³ Okhrimanko et al.

⁴ Open Secret

کشور چین و ایالات متحده گردید. در نمونه‌ای دیگر، در المپیک ۱۹۷۶ مونترال به دلیل فشارهایی که از سوی جمهوری خلق چین اعمال شد، کانادا اجازه حضور به کاروان جمهوری خلق چین با نام «جمهوری چین» را داد و توافق شد که تایوان از پرچم جمهوری چین و سرود ملی جمهوری چین استفاده کند. با این حال، تایوان مخالفت کرد و تا سال ۱۹۸۴ در این بازی‌ها حضور نیافت تا در نهایت با نام «چین تایپه» و با پرچم خود بازگشت. به عنوان نمونه‌ای دیگر تشکیل تیم فوتبال الجزایر در بحبوحه جنگ این کشور با فرانسه و فراخوانی جبهه ملی آزادی بخش الجزایر مبنی بر بازگشت بازیکنان حرفه‌ای فوتبال الجزایر از ترکیب تیم ملی فرانسه، مقدمه‌ای بر استقلال این کشور در سال ۱۹۶۲ بود (دوستی، ۱۳۹۲). بسیاری از کشورها با پیام ساده "ما بازی نمی‌کنیم" اعتراض خود را نسبت به وضعیت سیاسی اعلام می‌نمایند؛ مانند اتفاقی که برای ایران پیش از انقلاب در المپیک ۱۹۸۰ مسکو افتاد و به دلیل اتحاد ایران با محور ایالات متحده و به بهانه تجاوز شوروی به خاک افغانستان این بازی‌ها را تحریم نمود. پس از انقلاب نیز ایران بازی‌های المپیک ۱۹۸۴ لس‌آنجلس را در راستای تحقق اهداف خود مبنی بر دکتترین "نه شرقی نه غربی" تحریم کرد تا به این ترتیب تنها کشوری باشد که هر دو دوره بازی‌های المپیک ۱۹۸۰ و ۱۹۸۴ را تحریم می‌نماید (خبیری و همکاران، ۱۳۹۴). در میان معدود پژوهش‌های انجام شده در این حوزه می‌توان به مطالعه جیولیوناتی و کلاسرا^۱ (۲۰۰۹) اشاره کرد که در مقاله‌ای به بررسی تحلیلی امنیت حاکمیتی و رویدادهای ورزشی پرداختند و معتقدند پس از حادثه ۱۱ سپتامبر چالش‌هایی مانند فقر، تبعیض اجتماعی، جرایم شهری، پرخاشگری تماشاگران و حملات تروریستی مهمترین عوامل تهدیدکننده برگزاری یک رویداد ورزشی هستند. ریوردان^۲ (۲۰۰۷) نیز تاثیرات حکومت کمونیستی بر ورزش یک کشور را بررسی و معتقد است پس از فروپاشی شوروی و استقلال کشورهای بلوک شرق اروپا، هنوز اثرات این نوع حاکمیت بر تساوی حقوق زنان و جنبش‌های اجتماعی در کشورهایی مانند چین، کوبا، کره شمالی و تاحدودی ویتنام، آلبانی و کامبوج دیده می‌شود.

ج) اقتصادی: مشخص کردن حدود و ثغور در این حوزه کمی مشکل است؛ این بعد با دو بعد قبلی ارتباط تنگاتنگی دارد. اما شاید پررنگ‌ترین نقش ورزش در میان ابعاد مختلف امنیت را بتوان در توسعه امنیت اقتصادی کشورها بتوان دید؛ حضور پررنگ کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای اقتصاد نوظهور یا بریکس (برزیل، چین، روسیه، هند و آفریقای جنوبی) در عرصه ورزش و کسب میزبانی‌های مختلف (مانند برزیل که ضمن تعریف دهه ورزش در بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میزبانی رویدادهای مختلفی مانند

¹ Giulianotti & Klauser

² Riordan

قهرمانی دو و میدانی جهان، جام جهانی فوتبال ۲۰۱۴، المپیک ۲۰۱۶ ریو و غیره) در استفاده از ورزش به عنوان پدیده‌ای که در قالب "میراث" میزبانی رویدادهای ورزشی می‌تواند به توسعه زیر ساخت‌های شهری منجر گردد کاملاً نمایان است. ورزش به عنوان ششمین صنعت دنیا در کشوری مانند ایالات متحده به عنوان صنعتی میلیارد دلاری مطرح که با رشد ۵۰ درصدی در طول یک دهه و اشتغال مستقیم و غیرمستقیم قریب به شش میلیون نفر سبب گسترش موقعیت‌های شغلی و افزایش گردش مالی شده است؛ این درحالی است که تا سال ۲۰۵۰ پس از انرژی و صنعت خودرو، ورزش به سومین صنعت پرسود دنیا تبدیل خواهد شد (راتن^۱، ۲۰۱۹). آنت و همکاران (۱۳۹۲) در یکی از معدود پژوهش‌های صورت گرفته، تهدید اقتصادی ادراک‌شده را از جمله عوامل تهدیدکننده کارگران صنایع داخلی در از دست دادن شغل یا کاهش درآمد گزارش کرده که ریشه آن در واردات و خرید محصولات وارداتی است که در این میان کالاها و محصولات ورزشی داخلی می‌تواند نقش بسزایی در تعدیل فشار آن داشته باشد.

(د) هویت و انسجام اجتماعی- فرهنگی: هدف مرجع امنیت در بخش اجتماعی هویت است. با در نظر گرفتن ماهیت محافظه‌کارانه هویت همواره می‌توان چالش‌ها و تغییرات را تهدیدی برای هویت ترسیم کرد، زیرا که ما دیگر "خودمان" نخواهیم بود. دو عامل اساسی در تبدیل مسائل هویتی به تهدید وجودی و امنیتی‌شدن آن نقش دارد: ۱) مسئله تصورات صاحبان هویت و اینکه حساسیت آنها به چیست؛ ۲) از نظر این مکتب صرفاً زمانی تهدیدات اجتماعی به تهدیدات وجودی منجر می‌شود که به کشمکش و منازعه میان دولت‌ها دامن بزند. در بحث فرهنگی نیز ورزش را می‌توان درشت مولفه توسعه فرهنگی در نظر گرفت. کاسترو (۲۰۱۳) سه نقش ۱) ورزش به عنوان وسیله‌ای برای تحقق قدرت نرم، ۲) رشته‌های ورزشی به عنوان وسیله‌ای برای تقارب گفتمان‌ها و انسجام جوامع چند ملیتی و ۳) رشته‌های ورزشی به عنوان ابزاری برای ترویج روابط صلح‌آمیز در سطح بین‌المللی را به عنوان مهمترین مفاهیم در تقویت فرهنگ می‌داند. ورزش به عنوان قسمتی از منابع فرهنگی قدرت نرم یک کشور به شمار می‌آید که در کنار سایر تبادلات فرهنگی (دانش، زبان و هنر) به توسعه و تقویت روابط میان دولت‌ها کمک می‌نماید (مورای، ۲۰۱۸). ورزش ابزار مفید و موثری برای نزدیک کردن خرده فرهنگ‌ها به یکدیگر است. حتی در دورافتاده‌ترین مناطق یا روستایی در دل جنگل‌های آمازون نمی‌توانید از اخبار و مباحث ورزشی فرار کنید. مردم درباره لیگ کالجو ایتالیا، سائوپائولوی برزیل صحبت می‌کنند و شهروندان تولوزی^۳ با یکدیگر درباره ان.بی.ای صحبت می‌کنند (پیگمن و راف، ۲۰۱۸). در مسابقات جهانی اهتزاز پرچم و پخش سرود ملی یک

¹ Legacy

² Rotten

³ Toulouse

ورزش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

کشور به دنبال پیروزی ورزشکاران وابسته به خرده فرهنگ‌های مختلف و یا فرهنگ آن کشور بازگوکننده وحدت ملی در آن کشور است. به‌عنوان نمونه، قهرمانی فرانسه در جام‌های جهانی ۱۹۹۸ فرانسه و ۲۰۱۸ روسیه در حالی که اکثر بازیکنان بزرگ این تیم مانند زیدان، مکه لهله و پوگبا تابعیت فرانسوی - آفریقایی داشتند خود سبب تحکیم روابط میان شهروندان فرانسوی با کشورهای تابعه آن دولت گردید (خبیری و همکاران، ۱۳۹۴). نلسون ماندلای فقید از ورزش به عنوان پدیده‌ای فرهنگی که ظرفیت لازم را برای تغییر جهان دارد، یاد می‌کند. وی درباره ورزش می‌گوید:

«ورزش با جوانان با زبان واحد حرف می‌زند؛ ورزش از همه دولت‌ها برای از میان برداشتن موانع نژادپرستانه قدرتمندتر است».

ارتباط امنیت اجتماعی و ورزش را می‌توان به تیغی دولبه تشبیه نمود که از یک سو نقش آن در تقویت انسجام اجتماعی و از سوی دیگر ابزاری برای شورش و آشوب مانند آنچه هولیگان‌ها در مسابقات فوتبال اروپا انجام می‌دهند در نظر گرفت. ورزش علاوه بر تیم سازی دارای نکات مثبت فراوانی است؛ به گونه‌ای که زمینه‌ساز ایجاد روابط اجتماعی دوستانه در بین اعضای یک تیم می‌شود؛ مضافاً ورزش سبب فهم و شناخت ارزش‌های حاکم بر جامعه، مشارکت و تشریک مساعی برای دستیابی به پیروزی و مقابله با شکست شده که در نهایت در بروز شخصیت اجتماعی، احترام متقابل اجتماعی، تقسیم کار و اهداف مشترک اجتماعی نقش بسزایی دارد. صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، علوم ورزشی و مدیریت کارکردهای اجتماعی مختلفی را برای ورزش گزارش کرده‌اند که به شکل خلاصه می‌توان آنها را در موارد زیر دسته‌بندی کرد (آنت و همکاران، ۱۳۹۲):

- فراهم کردن زمینه‌های مناسب برای مشارکت در فعالیت‌های سالم اجتماعی در اوقات فراغت؛
- افزایش قدرت تصمیم‌گیری صحیح و عادلانه در برخورد با مسائل اجتماعی مختلف؛
- تقویت حس نوع‌دوستی و انسانیت؛
- پرورش روحیه جوانمردی و توان رهبری؛
- پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی؛
- تقویت مسئولیت‌پذیری و قانون‌گرایی؛
- داشتن هدف واحد و تلاش برای تحقق آن به‌صورت گروهی؛
- درک انتقال و درونی‌سازی هنجارهای جمعی و ارزش‌های اجتماعی.

ه) محیط زیست: این بعد انواع موجودات، اقلیم آب و هوایی، سوخت‌های فسیلی و غیره را شامل می‌شود. از یک سو، ورزش در پایداری محیط زیست به‌عنوان یکی دیگر از ستون‌های امنیت ملی نقش

مهمی دارد و از سوی دیگر، محیط زیست به عنوان یکی از ارکان سه گانه پایداری و به عنوان بعد پرننگ منشور المپیک نقش بسزایی در تقویت امنیت ملی دارد. در سال ۱۹۹۴ و پس از پایان المپیک زمستانی لیل هامر نروژ، سامارائو رییس وقت کمیته بین المللی المپیک تفاهم نامه همکاری را با سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۵ امضا کرد و «کمیته ورزش و محیط زیست» در این نهاد بین المللی تاسیس گردید. پس از آن محیط زیست به دنبال ورزش و فرهنگ به عنوان سومین رکن المپیزم مطرح گردید (خیبری و همکاران، ۱۳۹۴). بازی های المپیک به عنوان بزرگترین رویداد بشری و ورزشی جهان به حفظ محیط زیست تاکید دارد تا جایی که شعار المپیک ۲۰۰ سیدنی «المپیک سبز» و شعار المپیک ۲۰۱۲ لندن «المپیک سبز سبز» بود (مورای، ۲۰۱۸). تجربیات جهانی ورزش و محیط زیست نشان داده است که از اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی عملکرد مدیران ورزشی و سازندگان تجهیزات و وسایل ورزشی بر محیط زیست تاکید ویژه ای دارند؛ ابعاد مختلف مانند آلودگی آب و هوا، سروصدای زیاد، آلودگی نوری، ترافیک، استفاده از منابع طبیعی تجدید ناپذیر مانند آب، کاغذ، چوب، تولید گازهای گلخانه ای بر اثر استفاده از وسایل برقی سوراخ شدن لایه اوزون در اثر به کارگیری تجهیزات سرمایشی، استفاده از مواد شیمیایی و آفت کش ها در زمین های چمن؛ استخرها و مصرف بیش از حد آب و غیره از جمله این موارد است (نظام دوست، ۱۳۹۲). دالس و سودرمن^۱ (۲۰۱۰) جام جهانی فوتبال ۲۰۰۶ آلمان را اولین دوره مسابقاتی می دانند که با طراحی سبز در چهار حوزه آب، زباله، انرژی و حمل و نقل تلاش کرد تا محیط زیست کمترین آسیب را در برگزاری این مسابقات ببیند. مالن، استیونز و آدامز^۲ (۲۰۱۵) موانع ساختاری، سازمان یافته و فرهنگی را از جمله مهمترین موانع راه اندازی جنبش سبز در رویدادهای ورزشی می دانند. پریوس^۳ (۲۰۱۳) مشارکت در رویدادهای ورزشی را مهمترین عامل ایجاد میراث سبز برای شهر/کشور میزبان می داند. او در ارزیابی خود اظهار داشت که محتوای برنامه های سبز و زیست محیطی دامنه وسیعی را شامل می شود که موارد زیادی چون کاهش تولید کربن تا استفاده از انرژی خورشیدی برای حمل و نقل عمومی را در بر می گیرد. او پیشنهاد کرد که اولین گام برای برگزاری زیست محیطی رویدادهای ورزشی زمانی برداشته می شود که مسئولان برگزاری محیط زیست را به عنوان یک راهبرد در برنامه خود قرار دهند. از دید وی، دومین گام در برگزاری سبز رویدادهای ورزشی آن است که نامزدها به و تعهدات خود در این زمینه پایبند باشند. اختیاری و همکاران (۱۳۹۷) معتقدند مشارکت اجتماعی مردم در حوزه محیط زیست زمانی عینیت پیدا می نماید که مردم بدانند چه مخاطراتی محیط زیست آنها را تهدید می نماید؛ علت آن چیست و چگونه می توان با بهبود عملکرد یا تغییر رفتار به رفع آنها کمک نمود. پویش

¹ Dolles & Suderman

² Mallen, Stevens and Adams

³ Preuss

ورزش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

سه شنبه‌های بدون خودرو، راه اندازی رشته‌های نوین مانند پاک‌ورزی، تبلیغات رسانه‌ای برای "ایران فعال" به ویژه در برنامه‌های ورزشی و سایر فعالیت‌های آموزشی مهمترین عامل در برانگیختن افراد در جهت ارتباط بین ورزش و محیط زیست است.

در واقع ورزش امروزه یکی از مصادیق اقتدار ملی کشورها توانسته جایگاهی بی بدیل برای نمایش پرستیژ بین‌المللی یک کشور ایفا نماید که نمونه آنرا در بین کشورهای عرب زبان حوزه خلیج فارس به‌ویژه بحرین (میزبانی فرمول ۱)، قطر، امارات و غیره دید. به نظر می‌رسد ورزش جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از ۲۰۶ عضو کمیته ملی المپیک در سال‌های اخیر با چالش‌های سیاسی-امنیتی مختلفی مواجه شده است که از جمله می‌توان به بحث تحریم‌های ورزشی، مهاجرت ورزشکاران نخبه و حضور نمایندگان رژیم صهیونیستی در عرصه بین‌الملل اشاره نمود. در این بین مکتب کپنهاگ به عنوان نگرشی منعطف نسبت به امنیت کشورها توانسته در سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی را تبیین کند که به نظر می‌رسد با توجه به نگرش نرم به امنیت می‌تواند از ورزش به عنوان اهرمی برای واگویی کارکردهای تهدیدهای وجودی ورزش برای امنیت جمهوری اسلامی ایران در صورت عدم توجه استفاده شود. در واقع جمهوری اسلامی ایران باید در برابر چالش‌ها و تهدیدات چندوجهی ورزش امروز جهان با اتخاذ راهبردهای چندلایه و سیاست‌های چندگانه به اهداف کلان حکومتی خود دست یابد. لذا پژوهش حاضر بدنبال پاسخ به این سوال است: ورزش در برهه حساس کنونی چه نقشی در تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دارد؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی ضمن استفاده از تکنیک دلفی و مصاحبه با ۱۳ خبره با استفاده از شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی در زمینه ورزش و امنیت ملی تلاش کرد تا به این سوال پاسخ دهد که به‌طور کلی جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی ایران چگونه است؟ به علاوه، سوالات پژوهش حاضر عبارت‌اند از: جایگاه ورزش در تقویت امنیت فرهنگی-اجتماعی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت محیط زیست جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ داده‌های اولیه این پژوهش شامل آمار مراکز معتبر داخلی و خارجی و نتایج همسوی پژوهش‌های معتبر است. در این پژوهش کیفی پس از اجرای ۲ مرحله تکنیک دلفی اجماع لازم میان متخصصان به‌دست آمد و نتیجه فرآیند منجر به استخراج ۴۱ مفهوم نهایی بسیار مهم گردید که مدل شماتیک آن در شکل ۱ آمده است.

شیوه انجام تحلیل داده‌ها در این پژوهش بدین گونه بود که پس آماده‌سازی و خوانش متن مقالات، کتب، یادداشت‌های منتخب، مفاهیم کلیدی به تفکیک هر اثر احصا شد. سپس مفاهیم کلیدی بر حسب وجوه اشتراک و افتراق به یک سطح بالاتر در قالب زیر مقوله‌های ثانویه دسته‌بندی شدند. در گام بعدی، زیرمقوله‌های ثانویه نیز بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها در مجموعه زیر مقوله‌های فرعی اولیه جای گرفتند. سپس دیاگرام مفهومی یافته‌ها ترسیم شد. پس از هماهنگی با مجموعه خبرگان با ارائه پرسش‌نامه و بر اساس همکاری تمامی آنها، نظرات خبرگان در دور اول جمع‌آوری گردید. پس از تحلیل متون، مصاحبه یافته‌های اولیه اصلاح گردید. با توجه به طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، می‌توان گفت میانگین بیش از ۴ بیانگر اهمیت زیاد مفهوم، میانگین بالای ۳/۷۵ نشانه اهمیت دار بودن موضوع، میانگین کمتر از ۳/۷۵ نشانه کم‌اهمیت بودن و امتیاز کمتر از ۳ نشانه اهمیت بسیار پایین مفهوم است (کولی، ۲۰۱۱). در مورد آستانه توافق در روش دلفی اختلاف نظرهایی وجود دارد، اما عموماً اتفاق نظر در حدود ۷۰ درصد را نشانه دستیابی به اجماع می‌دانند (هانگ و همکاران، ۲۰۰۸). از آنجا که دور دوم دلفی در این پژوهش هر دو شرط را ارضا نمودند، لذا اجماع در فرآیند دلفی با تقریب بسیار خوبی به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ نشان‌دهنده ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مطالعاتی است. طبق این جدول، اعضای گروه خبرگان دلفی شامل سه گروه اعضای هیئت علمی علوم ورزشی و علوم سیاسی، مدیران دستگاه وزارت خارجه و مدیران ورزشی صاحب اثر (کتاب، مقاله، یادداشت و مصاحبه) در حوزه ورزش و امنیت ملی بودند. سایر یافته‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱: یافته‌های جمعیت‌شناختی نمونه مطالعات

شاخص	وضعیت	تعداد	درصد	شاخص	وضعیت	تعداد	درصد
مدیران عالی ورزش کشور	وضعیت مدیران	۴	۳۰/۷	وضعیت سنی	۳۰ تا ۴۰ سال	۱	۷/۶
		۲	۱۵/۳			۲	۱۵/۳
اعضای هیئت علمی	۷	۵۳/۸	۲	۱۵/۳	۴۱ تا ۵۰	۲	۱۵/۳

وضعیت	دکتری	۱۱	۸۴/۶	۵۱ تا ۶۰	۵	۳۸/۴
تحصیلی	کارشناسی ارشد	۲	۱۵/۳	۶۱ به بالا	۳	۲۳

بر اساس روش‌شناسی، در دور اول دلفی از میان ۴۶ مفهوم ۴ مفهوم به‌عنوان شاخص بسیار کم اهمیت، ۶ مفهوم قابل بحث و ۳۶ مفهوم مهم و بسیار مهم شناخته شدند. علاوه براین با توجه به نیمه‌باز بودن پرسش‌نامه، کیفیت پرسش‌نامه مورد تایید خبرگان قرار گرفت که این خود نشانه‌روایی است. در دور دوم دلفی، کلیه نتایج دور اول به همراه پرسش‌نامه در اختیار خبرگان قرار گرفت. بر اساس نظر خبرگان در دور دوم، ۵ شاخص به عنوان شاخص کم اهمیت و بقیه شاخص‌ها (۴۱) به‌عنوان عوامل مهم و بسیار مهم چالش‌های امنیتی ورزش ایران شناخته شدند. با توجه به جدول ۲، ۱۹ مفهوم با کسب میانگین امتیازی بالاتر از ۳/۷۵ در دو دور دلفی به‌عنوان مفهوم‌های بسیار مهم و مهم به‌دست آمدند. با توجه به جدول ۲، از میان مفاهیم مرتبط با امنیت زیست محیطی، تدوین و التزام به رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی (۴/۸۸) مهمترین مفهوم، در بین مفاهیم امنیت اقتصادی افزایش گردشگری ورزشی (۴/۸۰)، افزایش قدرت نرم (۴/۹۱) در بین ابعاد امنیت سیاسی، بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹) مهمترین بعد امنیت نظامی و در نهایت بروز استعدادهای اجتماعی (۴/۸۵) مهمترین مفهوم بعد امنیت اجتماعی در مدل شکل-گیری جایگاه ورزش در توسعه امنیت ملی بود. سایر یافته‌ها در جدول ۲ آمده است:

جدول ۲: یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های کیفی با نمونه مطالعاتی

شاخص	مفاهیم	میانگین دور اول	انحراف معیار دور اول	میانگین دور دوم	انحراف معیار دور دوم	نفرات
آموزش حفظ زیست محیطی	ورزشکاران رده‌های سنی پایه (نونهالان، نوجوانان)	۳/۳	۰/۶	۲/۶	۰/۷	P3, P4, P6

P1, P2, P9	۰/۹۵ ۲/۳۳ ۰/۸۷ ۲/۷۴	توسعه همکاری‌های فی مابین	
		وزارت ورزش و جوانان، سازمان محیط زیست و غیره	
P5, P6, P9, P13	۰/۶۳ ۴/۲۹ ۰/۹۶ ۴/۹۴	جذب مشارکت ورزشکاران نخبه در قالب سفیران زیست محیط	
		مطالعه تطبیقی و الگوگیری از سایر کشورهای موفق مانند استرالیا، انگلیس و غیره	
P1, P2, P12	۰/۷۲ ۴/۵۹ ۰/۵۹ ۴/۰۹	انتخاب شعارها و نمادهای زیست محیطی در رویدادهای ورزشی	
		پرمخاطب	
P3, P5, P8, P11	۰/۹۱ ۳/۷۵ ۰/۷۸ ۳/۷۸	تدوین و التزام به رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی	
		(دفع پسماند ورزشگاه‌ها و غیره)	
P8, P9, P10, P12	۰/۵۷ ۴/۴۱ ۰/۸۱ ۴/۷۸	استفاده از خودروهای برقی در حمل و نقل بازیکنان و تماشاگران در رویدادهای ورزشی	
		استفاده از انرژی پاک در روشنایی، گرمایش، سرمایش	
P1, P3, P12	۰/۲۴ ۳/۸۸ ۰/۵۷ ۴/۵۷	ادبیات سازی از طریق تولید آثار علمی زیست محیطی ورزش مختلف در نهادهای فراگیر مانند وزارت آموزش پرورش، وزارت ورزش و جوانان	
P2, P6, P9, P13, P14	۰/۸۱ ۳/۵۹ ۰/۶۲ ۳/۴۴		
P3, P9, P12	۰/۷۴ ۴/۱۲ ۰/۹۷ ۴/۰۴		

توسعه اشتغال و افزایش دستمزدها			
P6, P9, P13	۰/۷۱	۰/۵۹	۰/۵۵
(مربی، داور، پروژه‌های کلان ورزشی، رستوران های ورزشگاه ها و ...)			
افزایش گردشگری ورزشی			
P2, P3, P11	۰/۶۹	۰/۷۷	۰/۸۰
(تماشاگران داخل استادیوم یا گردشگران مقصد ورزشی)			
توسعه صنعت ورزش			
P8, P10, P11, P12, P13	۰/۵۹	۰/۸۲	۰/۷۹
بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های شهری (هتل ها، حمل و نقل، مخابرات و ...)			
P1, P3, P5, P10	۰/۷۷	۰/۸۶	۰/۶۹
سازمان‌های خصوصی و دولتی فعال در زمینه ورزش (شهرداری، بسیج، کمیته ملی المپیک و...)			
P5, P9, P10	۰/۷۱	۰/۷۲	۰/۵۱
درآمد فعالیت‌های تفریحی ورزشی (موزه های ورزشی، بخش خصوصی ورزش و ..)			
P7, P8, P13	۰/۷۴	۰/۷۴	۰/۶۴
طب ورزشی (آزمایشگاه های رکات اصلاحی، کلینیک های خدمات تغذیه ای، و ..)			
P5, P7, P10, P2	۰/۶۶	۰/۵۹	۰/۵۹
فعالیت‌های تجاری (نمایشگاه تجهیزات ورزشی، موسسات بازرگانی ورزشی و ...)			
P2, P3, P8, P9	۰/۶۷	۰/۸۲	۰/۹۹

P1, P2, P9, P10	۰/۵۹	۳/۸۵	۰/۸۱	۲/۹۰	درآمد حاصله از رویدادهای ورزشی مانند بلیط فروشی، حامیان مالی و ...
P4, P5, P9, P12	۰/۸۷	۴/۸۸	۰/۶۹	۴/۹۱	افزایش ظرفیت قدرت نرم
P1, P4, P7, P8	۰/۶۶	۳/۵۹	۰/۸۴	۲/۷۱	تقویت اقتدار و عزم ملی
P6, P7, P11, P1	۰/۵۴	۴/۶۶	۰/۸۱	۴/۸۲	توسعه منافع علمی
P1, P3, P5, P9	۰/۸۱	۳/۸۳	۰/۸۷	۳/۳۴	تقویت دولت-ملت سازی
P2, P3, P11	۰/۷۴	۳/۴۵	۰/۷۴	۳/۲۹	تلاش احزاب مختلف برای جذب طرفداران ورزشی
P9, P10, P12	۰/۸۰	۴/۸۸	۰/۷۶	۴/۵۹	رسمیت شناختن کشور/دولت ها در عرصه بین الملل
P1, P6, P10, P5	۰/۵۵	۲/۸۵	۰/۶۵	۲/۸۵	ساخت و توسعه هژمون ملی
P3, P6, P9	۰/۷۳	۳/۸۸	۰/۶۲	۳/۲۱	آشتی و مصالحه عمومی
P5, P6	۰/۹۱	۲/۵۹	۰/۷۰	۲/۸۸	تقویت ایدئولوژی حاکمیت
P4, P9, P10	۰/۸۸	۳/۶۶	۰/۶۱	۲/۵۹	استفاده ابزاری در توسعه تعاملات دیپلماتیک نوین
P2, P10, P13	۰/۷۶	۳/۴۳	۰/۵۸	۲/۶۶	استفاده از نخبگان ورزشی بمنظور افزایش مشارکت سیاسی
P3, P4, P6	۰/۷۲	۳/۴۵	۰/۸۸	۲/۸۲	تقویت حس برتری جویی نظامیان

ایستاد
سیاسی

نظام
تقویت

P1, P2, P9	۰/۶۶	۳/۸۳	۰/۸۱	۳/۴۵	طراحی رویدادهای ورزشی مخصوص نظامیان مانند سبزم
P5, P6, P9, P13	۰/۶۸	۳/۷۴	۰/۷۴	۳/۹۸	تقویت عزت نفس نظامیان
P1, P2, P12	۰/۸۱	۴/۱۴	۰/۸۶	۴/۰۵	کاهش اضطراب و افسردگی نظامیان
P3, P5, P8, P11	۰/۷۴	۴/۲۹	۰/۵۵	۴/۶۹	بسیج عمومی و تهییج احساسات
P8, P9,	۰/۸۲	۴/۱۸	۰/۷۳	۴/۱۴	افزایش سرسختی ذهنی و جنبه های روانی نظامیان
P1, P3, P12	۰/۷۱	۳/۷۸	۰/۹۱	۳/۴۸	اجتماعی کردن نظامیان و سربازان
P2, P6, P9, P13, P14	۰/۸۱	۳/۵۷	۰/۸۱	۳/۶۵	تقویت هویت قومی اقوام
P3, P9, P12	۰/۶۴	۳/۸۳	۰/۸۳	۳/۸۰	همزیستی مسالمت آمیز افراد در اجتماع
P6, P9, P13	۰/۶۲	۳/۰۴	۰/۷۲	۳/۰۲	تقویت حضور زنان در اجتماع
P2, P3, P11	۰/۶۷	۳/۶۴	۰/۷۶	۳/۸۵	توسعه مشارکت مردمی
P2, P8, P11	۰/۶۱	۴/۵۹	۰/۶۸	۴/۷۲	افزایش نشاط اجتماعی
P8, P10,	۰/۷۷	۲/۸۸	۰/۵۸	۲/۹۰	ابزاری برای کنترل اجتماع
P1, P3, P5, P10	۰/۸۲	۴/۵۸	۰/۶۴	۴/۶۶	ارتقا سلامت روانی و جسمی
P5, P9, P10	۰/۷۴	۴/۵۷	۰/۸۳	۴/۸۵	بروز استعداد های اجتماعی

P7, P8, P13	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	مراقبت و تحکیم ارتباطات اجتماعی
P5, P7, P10, P2	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	تقویت روحیه ورزشکاری و پرورش اخلاق انسانی

در نهایت با استفاده از یافته‌های جدول ۲، مدل شماتیک مورد مطالعاتی به ترتیب اهمیت و میانگین هرکدام از مفاهیم اثر گذار ورزش بر تامین امنیت در شکل زیر آمده است:

شکل ۱: مدل شماتیک جایگاه ورزش در تامین امنیت (به ترتیب میانگین)

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر تلاش داشت تا با رویکردی نوین به ورزش به‌عنوان مفهومی امنیت‌ساز و بررسی جایگاه ورزش و تقویت امنیت کشورها از منظر نظریه کپنهاگ بپردازد. پنج بعد اصلی این نظریه شامل امنیت نظامی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت اجتماعی و فرهنگی و امنیت محیط زیست و جایگاه ورزش در هر کدام بر اساس تجربیات جهانی و مصاحبه با متخصصان امر به‌عنوان نمونه مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که از دید نمونه مطالعاتی بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹)، جنبه‌های روانی نظامیان (۴/۱۴) و کاهش اضطراب و افسردگی نظامیان (۴/۰۵) به‌عنوان مهمترین ابعاد امنیت نظامی در بستر ورزش مطرح است. در واقع به رغم بعد سخت نظامی‌گری و شرایط دشوار سخت‌افزار جنگی، ورزش به‌عنوان مفهومی نرم می‌تواند اهرمی در راستای برانگیختن احساسات و فرمانبری بهینه نظامیان باشد. به علاوه، ورزش به‌عنوان یکی از مولفه‌های اصلی تامین سلامت جسم و روان نقشی پررنگ در تمرینات منابع انسانی نیروهای نظامی داشته که لزوم توجه به این مقوله در تامین امنیت نظامی کشور را دو چندان می‌کند؛ مانند آنچه در جهان و در قالب مسابقات ارتش‌های جهان (سیزم) روی می‌دهد، نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نیز می‌توانند با راه‌اندازی و تقویت جشنواره‌های ورزشی مختلف بر اساس مهارت‌های ورزشی مورد نیاز نظامیان مانند مسابقات سه‌گانه (دوچرخه‌سواری، دو و میدانی و شنا) و پنج‌گانه (تیراندازی، اسب سواری، دوچرخه‌سواری، دو و میدانی و شنا) و غیره علاوه بر تقویت قوای جسمانی در نهایت پایه‌های امنیت نظامی کشور را نیز مستحکم‌تر کنند. بحث تقویت قوای جسمانی از طریق ورزش در جهان امروز می‌تواند جایگزینی برای جنگ‌های نظامی کشورها باشد. بسیاری از کشورها از جمله چین، ایالات متحده و روسیه تلاش کرده‌اند تا با استفاده از فضای رویدادهای ورزشی و به‌طور خاص بازی‌های المپیک از این اهرم برای توسعه هژمون خود در عرصه بین‌المللی استفاده نمایند. مطابق تعبیر گریکس و لی (۲۰۱۳) در واقع رویدادهای ورزشی را می‌توان «جایگزینی برای جنگ» نامید؛ جایی که استعاره‌های مختلف مانند «جنگ فوتبال»، «خون در آب» و «جنگ هاکی» به تقابل و رویارویی ابرقدرت‌های جهان در عرصه ورزش اشاره می‌کند.

شاید اثرگذارترین نقش ورزش در میان ابعاد «نظریه کپنهاگ» را بتوان در توسعه امنیت اقتصادی کشورها دید. کشورهای دارای اقتصاد پیشرفته مانند آمریکا یا دارای اقتصاد در حال توسعه مانند چین، برزیل

و روسیه در رقابت برای کسب میزبانی ابر رویدادهای ورزشی مانند بازی‌های المپیک و جام جهانی فوتبال در دو دهه اخیر گوی سبقت را بارها از یکدیگر بوده‌اند تا در کنار توسعه فضای سیاسی این کشورها، رشد اقتصادی حوزه ورزش در نهایت به توسعه اقتصادی این کشورها منجر شود. از دید نمونه مطالعاتی پژوهش حاضر، افزایش گردشگری (۴/۸۰) توسعه صنعت ورزش (۴/۷۹) و بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های شهری (۴/۶۶) مهمترین شاخص‌های تقویت امنیت اقتصادی در بستر ورزش کشورهاست. به عنوان نمونه، ایالات متحده آمریکا از المپیک ۲۰۰۰ سیدنی همواره در تمامی مراسم نامزدی (بیدینگ) رویدادهای ورزشی یکی از شهرهای خود را به عنوان نامزد میزبانی بازی‌های المپیک معرفی تا علاوه بر عرضه خود به عنوان کشوری استاندارد در عرصه جهانی، به توسعه اقتصادی خود رشدی روز افزون دهد. کشورهای اقتصاد نوظهور و در رأس آنها چین (میزبان المپیک تابستانی ۲۰۰۸)، برزیل (میزبان المپیک تابستانی ۲۰۱۶ و جام جهانی ۲۰۱۴ فوتبال) و روسیه (میزبان جام جهانی ۲۰۱۸ فوتبال و بازی‌های المپیک زمستانی ۲۰۱۸) امروزه با استفاده از رویدادهای ورزشی خود را به عنوان یکی از مقاصد گردشگری معرفی و با استفاده از این میزبانی‌ها علاوه بر معرفی خود به عنوان شهر یا کشوری امن برای گردشگران به توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز از قبیل هتل، حمل و نقل و غیره بر اساس نیازمندی‌های آنان اقدام کرده‌اند. در واقع پخش تلویزیونی فراگیر رویدادهای ورزشی توانسته است تا ضمن معرفی جاذبه‌ها و دستاوردهای اجتماعی فرهنگی خود، مردمان جهان را به حضور و سرمایه‌گذاری مضاعف در شهر یا کشور میزبان ترغیب نمایند.

ظرفیت قدرت نرم ورزش (۴/۹۱)، توسعه منافع ملی (۴/۸۲) و به رسمت شناختن کشور در عرصه بین‌الملل (۴/۵۹) مهمترین مفاهیم و کارکردهای ورزش در تقویت بعد سیاسی امنیتی از دید نمونه مطالعاتی گزارش گردید. پر واضح است دیپلماسی عمومی به عنوان ابزاری برای رویارویی، دوستی و صلح میان دو یا چند ملت نقش بسزایی در توسعه تعاملات دستگاه وزارت خارجه کشورها دارد و ورزش به عنوان یکی از مولفه‌های این نوع دیپلماسی، ابزاری کم‌هزینه، پرمخاطب و اثربخش در حفظ و توسعه دستاوردهای سیاسی و به تبع امنیت سیاسی یک کشور است. همان گونه که دیپلماسی پینگ پنگ در اوج دوران جنگ سرد (۱۹۷۱) موجبات "بازآزمایی ایجاد رابطه" میان چین و آمریکا گردید، ورزش بین‌المللی و به طور خاص رویدادهای بزرگ مانند جام جهانی و بازی‌های المپیک ابزاری عامه‌پسند در قطع، ایجاد و تقویت روابط سیاسی بین کشورهاست. همانند آنچه دوستی (۱۳۹۰) یا خبیری و همکاران (۱۳۹۴) اشاره کردند، ورزش بهترین اهرم برای بیان وضعیت یک کشور در هندسه سیاسی جهان امروز است؛ جایی که به طور نمونه ایالات متحده آمریکا با تحریم دیپلماتیک بازی‌های المپیک زمستانی ۲۰۲۲ چین نشان داد که از تصمیمات

دولت چین ناراضی و در اولین گام تصمیم گرفت تا این عدم تفاهم را از تریبون ورزش به عنوان پربیننده‌ترین رویداد جهان امروز بیان کند.

ورزش و امنیت اجتماعی_فرهنگی نیز به عنوان دو مقوله گره خورده به یکدیگر موجب تقویت و گاه در تضعیف یکدیگر گام بر می‌دارند. از دید نمونه مطالعاتی بروز استعداد های اجتماعی (۴/۸۵)، افزایش نشاط اجتماعی (۴/۷۹) و ارتقای سلامت روانی و اجتماعی (۴/۷۲) به ترتیب مهمترین مفاهیم اثرگذار ورزش در توسعه و تقویت امنیت اجتماعی است. ورزش به عنوان زبان مشترک همه مردم دنیا بستری مناسب برای بروز استعداد های نهفته و آشکارسازی ظرفیت های اجتماعی_فرهنگی است. به عنوان نمونه جوامع سیاه‌پوست و کشورهایی مانند جامائیکا و کنیا همواره در مسابقات دو سرعت (۱۰۰ و ۴۰۰ متر) بازی های المپیک بر سکوی قهرمانی قرار گرفته و از این طریق توانسته اند هویت و فرهنگ خود را به عنوان ملتی ورزشی معرفی نمایند؛ همانگونه که خبیری و همکاران (۱۳۹۴) اشاره کردند حضور ستارگان دورگه آفریقایی مانند پوگبا، مکه له له و زیدان در تیم ملی فرانسه خود گواهی دیگر بر این مدعاست. نشاط اجتماعی، دیگر مفهوم نهفته در ورزش بود که نمونه آن را می‌توان در صعود تیم ملی ایران به جام جهانی ۱۹۹۸ فرانسه دید. از دید یکی از مصاحبه‌شوندگان شادی مردمان پس از این صعود با شادی با فتح خرمشهر یکی و در ابتدا پیروزی ایران بر استرالیا در مرحله مقدماتی و در نهایت تکرار موفقیت در جام جهانی با شکست آمریکا خود دلیلی بود بر جایگاه ورزش در تقویت نشاط و سرزندگی عامه مردم بود. به علاوه، به راحتی می‌توان متوجه شد افراد ورزشکار کمتر دچار مشکلات و مسائل روزمره زندگی شده و ورزش به واسطه هورمون های فیزیولوژیک مختلفی که در بدن ترشح می‌کند آستانه صبر و بردباری افراد را افزایش و در نهایت موجبات ترویج روابط صلح آمیز و آشتی میان مردمان می‌شود. بحث حضور زنان در ورزشگاه های ایران و تقویت نشاط ملی از این طریق را می‌توان یکی دیگر از چالش های امنیتی سیاسی مطرح شده در این دوره دید. پرواضح است نشاط زنان موجبات شادمانی خانواده و در نهایت تقویت نشاط اجتماعی شده که این موضوع می‌تواند بر لزوم استفاده از ورزش برای تزریق سرزندگی ملی و در نهایت برون رفت این بخش عظیم از اجتماع از محدودیت ها و محرومیت های ورزش اثری مضاعف بگذارد.

ورزش و رویدادهای ورزشی، از یک سو به دلیل ماهیت فراگیر، تریبونی خوب برای ترویج فعالیت های دوستانه محیط زیست هستند و از سوی دیگر، به دلیل ایجاد آلودگی های مختلف زیست محیطی مانند پسماندها، آلودگی های نوری و غیره (مانند استفاده از آفت کش ها در بازی های المپیک زمستانی ۲۰۱۰ ونکوور و از بین رفتن گونه های جانوری دریاچه محل احداث دهکده مسابقات) در تهیه زیرساخت های ورزشی می‌تواند بسیاری از گونه های گیاهی و جانوری را از بین ببرد. همان گونه که پریوس (۲۰۱۳) و

ورزش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

دالس و سودرمن (۲۰۱۰) نیز اشاره کردند به حداقل رساندن این آثار مخرب یکی از اهداف پروژه‌های سبز در رویدادهای ورزشی است. کمیته بین‌المللی المپیک بارها به کمیته‌های برگزاری این مسابقات هشدار داده است که سبزشویی را جایگزین فعالیت‌های حفظ محیط زیست نکرده و شهرهای میزبان تلاش کنند تا با استفاده از خلاقیت و فناوری حداقل آسیب را به طبیعت وارد نمایند. به نظر می‌رسد از دید نمونه مطالعاتی تدوین چارچوب و قوانین برای تبیین و بازتعریف کارکرد ورزش در تقویت امنیت محیط زیست (۴/۸۸) و در ادامه استفاده از قهرمانان ملی نخبه در قالب سفیران حفظ محیط زیست (۴/۶۴) و در نهایت استفاده از تجارب سایر کشورها مانند استرالیا (المپیک سبز ۲۰۰۰ سیدنی)، انگلستان (المپیک سبز ۲۰۱۲ لندن) و غیره بتوانند کارگشای بسیاری از مسائل و مصائب محیط زیستی باشد. در واقع ورزش به واسطه ماهیت همه‌پسند خود بستری مناسب برای انعکاس رویدادهای دوستداران زیست‌محیطی است. در سال‌های اخیر استفاده از نمادهای مختلف حیوانات برای فدراسیون‌های مختلف ورزشی کشور، استفاده از طرح یوزپلنگ بر روی پیراهن تیم ملی در جام جهانی ۲۰۱۸ روسیه و سایر فعالیت‌ها از سوی کمیسیون محیط زیست کمیته ملی المپیک و وزارت ورزش و جوانان اقداماتی ارزنده و در عین حال دفعی است که نیاز به ارائه چارچوب و ریل‌گذاری از طریق آیین‌نامه‌ها و مقررات مختلف می‌تواند به بازتعریف جایگاه ورزش در تقویت امنیت زیست محیطی کمک شایانی نماید. به نظر می‌رسد با ارائه الگوی شماتیک جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی کشورها به خوبی می‌توان دریافت که جهان امروز از ورزش به‌عنوان پدیده مدرن، باز، فراگیر و همگی‌پسند در راستای توسعه اهداف امنیتی جوامع بهره می‌برد. لذا پیشنهاد می‌گردد:

بمنظور ادبیات‌سازی و آشنا نمودن نهادهای امنیتی کشور از جمله شورای عالی امنیت ملی، وزارت اطلاعات و غیره با مقوله ورزش، هریک از ابعاد پنج‌گانه نظریه کپنهاگ در پژوهشی مجزا مورد بررسی قرار گیرد؛ با توجه به یافته‌های پژوهش، مطالعه الگوهای موفق در زمینه استفاده از ورزش در تامین امنیت در کشورهای پرآشوب ورزشی مانند انگلستان و آلمان می‌تواند راهگشای بسیاری از چالش‌های امنیتی-سیاسی ورزش جمهوری اسلامی ایران باشد؛ تدوین مقررات و آیین‌نامه‌ها در کنار تضمین ضمانت و اهرم‌های اجرایی با مشارکت دستگاه‌های مربوطه از جمله وزارت ورزش و جوانان و سازمان حفاظت از محیط زیست برای استفاده از فضای ورزش در توسعه برنامه‌های پایداری زیست محیطی؛ تلاش برای کسب میزبانی رویدادهای مختلف ورزشی به‌ویژه رویدادهای قاره‌ای مانند بازی‌های آسیایی به منظور توسعه گردشگری ورزشی کشور و در نهایت تامین پایدار اقتصاد غیرنفتی؛ استفاده از فضای ورزش به‌عنوان محیطی امن، باز و آزاد برای بروز استعدادها و نهفته در قالب رویدادها و مهارت‌های ورزشی مختلف از جمله تهیه برنامه‌های

تلویزیونی مختلف و غیره؛ تدوین برنامه‌های فرهنگی با رویکرد ورزشی خارجی و معرفی جمهوری اسلامی به‌عنوان کشوری در حال توسعه با جذابیت‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی.

منابع

- اختیاری، ن.؛ عیدی، ح. و شعبانی مقدم، ک. (۱۳۹۷). «تبیین عوامل اثرگذار بر توسعه فرهنگ محیط زیست در ورزش». نشریه پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی. شماره ۲۶، صص ۵۷-۶۷.
- اسکو، و. و شجاعی، م. (۱۳۹۴). «ورزش یک تفریح یا صنعت پرسود». همایش ملی علوم ورزشی نوین ورزش حرفه‌ای و ارتقای تندرستی، دانشگاه گنبد کاووس.
- آنت، ز. سجادی، ن. و خبیری، م. (۱۳۹۲). «ارتباط ملی‌گرایی مصرفی با تجمل‌گرایی، پذیرش فرهنگی و تهدید ادراک‌شده اقتصادی در رازیایی کالاهای ورزشی داخلی و خارجی». نشریه پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی. شماره ۵، صص ۱۱-۵.
- بختیاری، حسین و صالح‌نیا، علی. (۱۳۹۷). «اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)». نشریه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی‌شدن). شماره ۲۷، صص ۲۵۵-۲۷۷.
- بهرامی، ز. و عراقچی، ع. (۱۳۹۶). «تهدیدات جدید امنیتی رژیم صهیونیستی». نشریه سیاست دفاعی. شماره ۹۸، صص ۱۲۷-۱۶۲.
- خبیری، م.؛ سجادی، ن.، علی‌دوست، ا. و شریعتی، م. (۱۳۹۴). جنبش المپیک یا جنبش دیپلماتیک؛ نقش ورزش در توسعه روابط بین‌الملل کشورها. تهران: نشر تیک تاک
- دوستی، م. (۱۳۹۲). «علل ورود سیاست‌یون به ورزش». رساله دکتری، دانشکده تربیت‌بدنی، دانشگاه تهران.
- شریعتی، م. و ناظمی، م. (۱۳۹۶). «طراحی مفاهیم فرهنگ صلح‌ساز ورزش».
- علی‌دوست قهفرخی، ا.؛ جلالی فراهانی، م. و نادران، ا. (۱۳۹۰). «موانع توسعه تعاونی‌های ورزشی در ورزش حرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر سیاست‌های کلی اصل ۴۴». نشریه مدیریت ورزشی. شماره ۱۰، صص ۴۱-۵۶.
- قربان‌پور، علی و قربان‌پور، محمد. (۱۳۹۷). «منه‌وم امنیت ملی و نقش قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تأمین آن». اثر برگزیده جشنواره علامه جعفری (ره). انجمن پژوهش‌های علوم اجتماعی ایران.
- مبینی کشته، ز.؛ یزدانی، ع. و امیدی، ع. (۱۳۹۷). «تارشنگری جهانی و امنیت بین‌الملل؛ بر اساس مکتب کپنهاگ». نشریه امنیت پژوهشی. شماره ۶۳، صص ۹۱-۱۲۰.
- نظام‌دوست، ح. (۱۳۹۲). «توسعه درآمدزایی و تداوم فعالیت‌های ورزشی و اقتصادی باشگاه‌های ورزشی و بازار سرمایه». ماهنامه بورس. شماره ۱۰۴، ص ۷۱.
- نیکو، ح. و سویلمی، م. (۱۳۹۶). «جایگاه برنامه هسته‌ای ایران در دکترین امنیت رژیم صهیونیستی». نشریه مطالعات روابط بین‌الملل. شماره ۳۷، صص ۱۳۷-۱۷۱.
- هلمت، ن.؛ رضائی‌نژاد، ر.؛ همتی‌نژاد، م. و صلاح، د. (۱۳۹۴). «ارتقای رسالت و کارکرد ورزش جهت کاهش اثرات زیستی جنگ (مطالعه در عراق)». نهمین همایش بین‌المللی تربیت‌بدنی و ورزش. پژوهشگاه تربیت‌بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- Allen Pigman, G., & Simon Rofe, J. (2014). "Sport and diplomacy: an introduction1". Sport in Society, 17(9), 1095-1097.
- Castro, A. S. (2013). "South Africa's Engagement in Sports Diplomacy: The Successful Hosting of the 2010 FIFA World Cup". The Hague Journal of Diplomacy, 8(3-4), 197-210.
- Cleland, J., & Cashmore, E. (2018). "Nothing will be the same again after the Stade de France attack: Reflections of association football fans on terrorism, security and surveillance". Journal of Sport and Social Issues, 42(6), 454-469.
- Culley, J. M. (2011). "Use of a computer-mediated Delphi process to validate a mass casualty conceptual model". Computers, informatics, nursing: CIN, 29(5), 272.

- Dmytro, K., Oksana, S., Olha, K., Yuriy, Y., Igor, K., Valentin, B., & Nataliia, H. (2020). **Enhancing physical fitness of future national security personnel of Ukraine using team sports**.
- Dolles, H., & Söderman, S. (2010). **“Addressing ecology and sustainability in mega-sporting events: The 2006 football World Cup in Germany”**. Journal of Management & Organization, 16(4), 587-600.
- Giulianiotti, R., & Klauser, F. (2010). **“Security governance and sport mega-events: Toward an interdisciplinary research agenda”**. Journal of Sport and Social issues, 34(1), 49-61.
- Grix, J., & Lee, D. (2013). **“Soft power, sports mega-events and emerging states: The lure of the politics of attraction”**. Global society, 27(4), 521-536.
- Houlihan, B., & Giulianiotti, R. (2012). **“Politics and the London 2012 Olympics”**. (in) security Games. International Affairs, 88(4), 701-717.
- Hung, H. L., Altschuld, J. W., & Lee, Y. F. (2008). **“Methodological and conceptual issues confronting a cross-country Delphi study of educational program evaluation”**. Evaluation and program planning, 31(2), 191-198.
- Mallen, C., Stevens, J., & Adams, L. J. (2011). **“A content analysis of environmental sustainability research in a sport-related journal sample”**. Journal of Sport Management, 25(3), 240-256.
- Murray, S. (2018). **Sports diplomacy: Origins, theory and practice**. Routledge
- Okhrimenko, I., Hrebeniuk, M. O., Borovyk, M. O., Krasnopolskyi, M. M., Rodionov, M. O., Kuzenko, Y. I., & Korak, Y. O. (2021). **“Sport classes as effective means for psychophysical health improvement of representatives of the security and defense sector”**. Wiadomości Lekarskie, 74(5), 1142-1146.
- Preuss, H. (2013). **“The contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to green economy”**. Sustainability, 5(8), 3581-3600.
- Ratten, V. (2019). **“Introduction: Sport Technology and Innovation”**. In *Sports Technology and Innovation* (pp. 1-18). Palgrave Macmillan, Cham.
- Riordan, J. (2007). **“The impact of communism on sport”**. Historical Social Research/Historische Sozialforschung, 110-115.
- Varanasi, U. P. (2017). **“Research on Environmental Scarcity and Conflict”**. Anish Kumar Verma, 49.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی